

Лъчезар Станчев

„Песен за Роланд“ и нейното
време

Във Франция, която според Леон Готие е „най-епическата от всички съвременни страни“, е имало около 200 народни песни за живота и подвизите на герои. Към тези песни за герои – „шансон дьо жест“, трябва да причислим и старофренската епическа поема „Песен за Роланд“. Според повечето литературни изследователи тя е най-хубавата от всички френски песни за герои.

Френските „шансон дьо жест“ са били разнасяни по замъци и дворци из огромната империя на Карл Велики и кралете след него, от трубадурите, наричани тогава жонгльори – певци с музикален инструмент – старинна виола. „Песен за Роланд“ е била една от най-обичаните.

Макар че на пръв поглед тази поема разкрива борбата на християнския свят срещу езичеството, тя не е религиозна. Наситена е фактически с толкова човешки чувства и земни страсти – вярност, воинска гордост, любов, от една страна, а от друга – омраза и предателство, че въпреки религиозната рамка сюжетът ѝ я превръща в голяма гражданска поема със силно патриотично звучене.

За основа служи историческо събитие. На 15 август 778 година при Ронцевсалската клисура в Пиренеите ариергардът на Карл Велики, начело на който е стоял Роланд, е бил нападат и унищожен от баските, които са се надявали на голяма плячка, а и не са искали чужд крак да навлиза в техните планини. Карл Велики се е връщал от Испания след своя полууспешен поход: превзел само Памплона, той бил принуден да се върне преди обсадата на Сарагоса да е дала своя желан от него резултат.

В различни легенди се разказва за този злощастен случай в Ронцевсалската клисура. Но в „Песен за Роланд“, която е запазена в няколко варианта, историята е видоизменена, защото поемата е от по-късна дата и легендата се е предавала устно.

Вярно, че поемата произхожда от легендата, но те и двете много се различават от историята.

Първо, легендата е увеличила размерите на събитието. Историческите факти – нахлуването на сарацините в 793 година и двете въстания на баските в 812 и 824 г. са се смесили в паметта на народа със спомениите от битката в Ронцевсалската клисура, като са разширили нейното значение. Походът през 778 година е превърнат в седемгодишна война. Баските са заменени със сарацини, идолопоклонници.

И в тази, и в други поеми Роланд е обявен за сестриник на Карл Велики (а е бил само префект на Бретан) и се превръща в главен герой на поемата, вместо действителните исторически лица Егихард и Алселм.

Освен това в поемата сарацините, водени от емира Балигант, са

напълно разгромени след Ронцесвалската битка от самия Карл Велики – натикани и издавени в реката Ебро, а Сарагоса е победена и разграбена, което исторически не е истина.

Особено силна творческа измислица е това, че ариергардът на Карл е бил предаден от недостоеен воин и така е добавено името на предателя Ганелун, който е действително лице, но от по-късна дата, от IX век. С това предателство по патриотични съображения се обяснява поражението на франките. А такова престъпление не бива да остане ненаказано. Затова в поемата се разказва за съденето на Ганелун, за двубоя – „божи съд“ между роднината на Ганелун – Пинабел, и верния рицар на Карл – Тиери, както и за позорната смърт на Ганелун.

Авторът е изменил историята и е разказал в поемата за исторически личности като Карл Велики, Роланд, Оливер, Оджер Датчанин, Турпин Архиепископът, Джефрейд Анджуийски, Ричард Нормандски (Ричард Стари) и др., но те са от различни векове – отец Турпин и Оджер са от VIII век, Ганелун, както казахме вече, от IX век, Джефрейд Анджуийски – от X век. Поемата е писана по-късно, повече от два века след историческото събитие. Читателят и слушателят не познават историческите лица и затова авторът е фабулирал свободно.

* * *

Леон Готие допуска, че една епопея със сюжет за подвизите и смъртта на Роланд е била съставена към края на X-и или началото на XI-и век (990–1020 г.). А според по-новия автор П. Льо Жантий, в изследването му от 1967 година („Песен за Роланд“) такава поема навярно е съществувала към 1050 година. Но твърде малко доказателства има за това. Понеже е загубена, не се знае на какъв диалект е била написана, изцяло ли е съчинена от един човек или е композирана по неизвестни за нас песни и легенди. Така че еднакво неопределено може да се говори за устни или писмени извори. Важното е, че във всички части на поемата се чувства мъдрото решение на един автор, от конфликтната завръзка до трагичната развръзка и след това – до тържеството на правдата. Доказателство за единството на текста и единен автор на поемата са и образите на героите, които са насочени в сюжета към една цел, изградени от майсторската ръка на творец-художник. Затова трябва да вярваме, че поемата „Песен за Роланд“ е написана от един човек. Дали неговото име е Туролд, както може би подсказва последният стих, остава неизвестно.

От този първоизточник има запазени няколко преписа. Смята се, че оригиналът е бил написан на нормандски и затова Оксфордският препис

(според Жозеф Бедие създаден към 1170 година, а според П. Льо Жан-тий датата на преписа би трябвало да се премести към втората четвърт на XII век, след Първия кръстоносен поход от 1096 г.) е най-старият, най-точният, най-хубавият, въпреки някои неясноти, дължими навярно на преписвача, който дори да е бил нормандец, е бил доста невежа според специалистите. И все пак Оксфордският препис се уважава като най-добра творба от онова време на френската литература. Само този препис има право да се нарича „Песен за Роланд“. Авторът – може би Туролд – е бил поет с изключителен талант. Това не означава, че той не е ползвал легендарни разкази, особено за бойното другарство, което е съществувало тогава. Навярно през XI век е имало различни опити, добри и лоши, от които авторът на Оксфордския ръкопис е имал възможност да се ползува нашироко. Но изключителното поетическо виждане на автора е раздвижило героите и техните постъпки и така е била композирана тази поема – шедьовър на старофренската литература.

* * *

Стройната композиция личи от ясно разграничените четири части на поемата: предателството на Ганелун, битката в Ронцесвалската клисура, наказанието на езичниците от Карл Велики и наказанието на предателя. Тези четири епизода са съсредоточени около загиването на Карловия ариергард, както „Илиада“ е центрирана около войната за град Троя. Военният характер и религиозната рамка на поемата дават ярна картина на епохата, както на VIII век, когато се развива действието така и на XII век – след кръстоносните походи, когато навярно е написана поемата. Кръстоносците отиват уж да освобождават „божи гроб“, но всъщност желаят да разширят влиянието на християнските държави на изток, а и самата католическа църква се стреми към световна светска власт. Въобще ярното характеризиране на рицарската епоха е очевидно. С рицарски морал, с чувството за вяност към феодала и сюзерена, с храброст, с всеотдайност в битките са пропити всички страници на поемата. Колко точно е характеризиран главния герой Роланд с неговите собствени мисли за дълга на боеца-рицар към върховния владетел:

За краля трябва да държим, за него!
За господаря дължен е човека
да страда, да търпи и студ, и жега;
и кожата си да заложим всеки.

(Ст. 1009–11.)

И дума да не става за хуманизъм или за човешко отношение към врага. В битките не се взимат пленници, врагът е осъден на смърт.

Щом пленници не взима тоя род,
безстрашно браниш своя скъп живот.

(Ст. 1886–7.)

Дори християнският отец Турпин избива най-безжалостно езичниците, без чувство за състрадание.

Отец Турпин такива не обича,
да го пречука, бързо той се врича.
И сам на себе си продумва тихо:
„Тоз сарацин изглежда еретик е.
И най-добре е в гроб да го натикам:
подлец и подлост не обичам никак!“

(Ст. 1481–1486.)

Може би тук е слабостта на поемата. Но тук е и нейната сила, като вярно изобразяване на епохата с нейния рицарски морал. Това прави от „Песен за Роланд“ най-голям паметник на ранното средновековие в Европа. Жалко, че и в тази рицарска поема няма никакъв щрих за живота в семейната среда. Но поемата „Песен за Роланд“ е свидетелство и за това, че вече е съществувала голяма умора от постоянните войни, кръстоносни походи и нашествия. Самият Карл, без да е превзел Сарагоса, иска да си върви, да се върне във Франция. Всички са уморени. И затова така лесно и Карл, и другите се хващат на лъжата на Ганелун, че Марсили желае мир. Тази умора се чувствава и в края на поемата, когато божият пратеник архангел Гаврил съобщава на Карл да отиде на помощ на крал Вивиен и Карл Велики се съгласява само защото това е божия повеля, а иначе заплаква и казва: „Животът ми е труден, боже!“ И все пак мирът не е бил на почит в оная епоха, което личи и от това, че защитник на войната е положителният герой Роланд, срещу когото застава с човешката си омраза пастрокът му Ганелун. Тук е завръзката на поемата. Ясен е погледът на поета. Именно в сърцата на тези герои той поставя причините за измислената от него драма. Роланд е олицетворение на войнственото начало. И затова Ганелун и Бланкандринс бързо се съгласяват помежду си, че единствената пречка за желанието от всички мир е Роланд – сестриникът на Карл Велики, и той трябва да загине, за да настане мир. Според автора Ганелун е хитър и ловък. Той говори умело в

полза на Карл Велики и само срещу Роланд, когото мрази. След клетвата пред езичниците и връщането му при Карл, той посочва Роланд за водач на ариергарда, както е обещал на Марсили. Гордият Роланд приема, като се отказва дори от помощта, предложена му от Карл Велики, който не иска да засегне гордостта му и не настоява. С това се обяснява голямата драма при Ронцесвалската битка, а тя е преди всичко човешка драма.

Майсторството на поета личи не само от умелата композиция и добре намерената завръзка. Много моменти от сюжета ни сочат вдъхновената ръка на родения поет.

Съпоставените картини – в градината на Марсили в Сарагоса и в бойния стан на Карл, с който започва поемата, говорят за лаконизъм и целенасоченост. Патетичният диалог между Роланд и Оливер е тънко нюансиран. Подеман на няколко пъти в няколко последователни строфи, този диалог има чудна лирическа и драматическа сила. Драматичните моменти са изпълнени с човешки чувства и страсти: Оливер моли Роланд да засвири с рога си, когато са в ариергарда, за да чуе Карл и да се върне. Само така ще могат да накажат сарацините. Но Роланд, верен на своята гордост и морала на епохата – рицарят Роланд, сестриникът на Карл Велики, не се съгласява – щял да загуби слава и чест. И все пак, след намесата на отец Турпин, Роланд надува рога си, но вече е късно. Така гордостта му се превръща в трагична вина за него лично и за цялата френска ариергардна войска.

Отначало побеждават французите, а после сарацините. Авторът като че иска да се покаже обективен. Не взима страна. Така той дава право ту на единия, ту на другия от двамата бойни другари. А когато в битката Оливер е ранен:

Загуби кръв, та с поглед е стъмен.
Не вижда той добре във тая сеч,
не различава вече жив човек.

(Ст. 1991–93.)

и разцепва с меч си шлема на Роланд, без да засегне лицето му, Роланд не се сърди, но пита дали нарочно го е ударил. Оливер се извинява, че не го е познал. Роланд му прощава. Прегръщат се за последен път. А когато Оливер слиза от коня и се простира без сили на земята, Роланд е покрусен.

Роланд над него в сълзи се облива,
не сте видели мъка по-горчива.

(Ст. 2022–3.)

Тук е кулминацията на лирическото чувство. Да изкажеш искрено съмненията си, както прави Роланд, и да простиш, щом разбереш истината – има ли по-голямо доказателство за вярна бойна дружба?

Когато и Роланд, останал сам на бойното поле, умира – идва като че ли краят на похода. Превземането на Сарагоса от Карл и наказанието за сарацините, както и наказанието за вързания с верига Ганелун може да се реши само в няколко строфи. Но поемата продължава.

Някои смятат, че битката на Карл с Балигант е излишна, че е добавена. А всъщност авторът на епоса решава да върне Карл, като че е главен герой на поемата. Тук е създаден прекрасният образ на Балигант. Той е равностоен по сила и рицарска хубост на Карл. След сражението и двубоя между тях, Карл преследва езичниците и без жалост ги унищожавя. Завладява Сарагоса, покръства жената на Марсили, наказва предателя Ганелун със смърт. В лицето на Карл е съсредоточена висшата правда. Затова бог спира слънцето, за да може Карл да настигне и накаже езичниците. Затова при божия съд между роднината на Ганелун – Пинабел и верния на краля Тиери, пак при двубой, Пинабел е убит, Ганелун наказан.

След смъртта на Роланд поемането от Карл на първото място в поемата довежда до естествен завършек на сюжета. Това не нарушава единството на произведението. Карл е вуйчо на Роланд и страда за сестриника си. Така че Роланд си остава главен герой, а Карл само възстановява правдата, като отмъщава за него. След наказанието над сарацините и Ганелун, поемата получава истинския си завършек – епически, като решава човешкия конфликт между Роланд и Ганелун, и религиозен, като християнството побеждава езичеството.

Както казах по-горе, поемата „Песен за Роланд“ е преди всичко гражданска, а не религиозна, макар че поводът за войната е борбата на християнството срещу езичеството. Това е само колорит на епохата. Религиозните сцени – молитви, ангели, божия подкрепа срещу езичниците, са само фон, на който се развива гражданската драма за предателството и верността.

Поемата е класическа, защото разумът взема надмощие над чувствата. Обаче разумната подготовка за бойните действия, симетричното

разгръщане на бойните сили, което достига дори до уеднаквяване броя на перовете – 12 за Карл и 12 за Марсили, антитезите и симетричните повторения в стиха, градацията на чувството и извисяването му до неподозирани върхове не пречат на събитията и ги довеждат до желаната цел. Въображението гради свободно без ограничаване. Постройката на поемата е разумна, но авторът е с артистично сърце. Това проличава особено в рисуването на характерите, които влизат в конфликти и движат действието. А то е направено умело чрез енергичен диалог. Само с няколко реплики се разкрива образът на Роланд при съвета на Карл Велики. С няколко думи той разкрива и позицията си – вярност към краля, но и вярност към своето рицарско сърце – ненавист към Ганелун. И после в битката при Ронцесвал отказът му да затръби с рога показва, че е готов да умре, но да не изложи своята рицарска чест. Трагическата му вина е гордостта му. Отива на Ронцесвал именно от гордост, а не само от ненавист към пастрока си. Като истински представител на своето съсловие, характерно за оная епоха, той загива от доведените до край добродетели на рицаря, а има добри намерения. Без да иска, предизвиква предателството на Ганелун. Смъртта е естествен край на храбростта му, на егоизма и гордостта му.

Образът на Оливер е изграден с малко думи като образ на рицар, по-разумен от буйния Роланд, но също така боец, достоен за служба на императора.

Роланд е буен, Оливер – разумен.
И двамата – безстрашни в боя шумен.
На кон ли са, с оръжие нахлуват
сред враговете и до смърт шурмуват.

(Ст. 1093–6.)

Майсторски е изобразен Ганелун като хладнокръвен и смел барон, достоен за уважение и уважаван от всички до момента на предателството. Той знае, че с клетвата си пред Марсили да изпрати Роланд в ариергарда ще засегне и Карл Велики, и християнството въобще. Но за да действува с открито сърце той си въобразява, че се бори за мира. Като унищожи Роланд, във Франция ще настане мир, толкова желан от всички и от самия Карл.

А може би изгарян от омраза, че е посочен от Роланд за пратеник при сарацините, той се стреми на всяка цена към неговата смърт, та дори и сам да загине. И като си въобразява, че отмъщението му към

Роланд не е измяна към Карл той може би искрено вярва в невинността си. Няма в световната литература образ на такъв предател – ловък и хитър, и смел едновременно, съобразителен и безскрупулен. Неговият образ е голямо постижение за неизвестния автор на Поемата. Ганелун отдавна е нарицателно име.

Карл Велики е изключително оригинален образ в „Песен за Роланд“. Величествен и мъжествен, той изслушва всички, преди да вземе решение. Неизбухлив, разсъдлив и спокоен, обмисля всичко, преди да действа.

Навел глава, седеше мълком кралят.
Той никога не бърза – заговаря
след като сам обмисли всичко здраво.

(Ст. 139–141.)

Претоварен от тежестта, която е поел като крал на франките, при своите отговорности Карл не забравя, че е вуйчо на Роланд. И затова след съня си за нахалния Ганелун, той е изпълнен с мъка и страх за Роланд:

Във Франция се връща Карл, печален,
тревога скрил под своито наметало.

(Ст. 829–30.)

Като разбира, че Роланд загива, той е дълбоко покрусен. И когато го намира умрял на бойното поле с лице към Испания – както е обещал, той се изпълва със страдание равно по сила на нежността, която крие към Роланд. Въпреки човешката му болка за Роланд и умората от битките, той се подчинява на божия глас и макар че се оплаква – ще замине за нов поход, както се вижда от последната страница. Поемата започва и завършва с Карл. Така се поддържа единството в нея, въпреки че в центъра е фигурата на Роланд, героят и страдалецът на бойното поле. Карл участва в първата част на поемата като двигател на действието. Присъства и на Ронцесвалската битка, защото за него умират всички, включително и Роланд. Той присъства навсякъде в тая битка срещу езичниците с неговия боен призив към бойците „мунджоие“. А във втората част на поемата заема мястото на Роланд и се бие като истински герой. Дори надминава Роланд в битката с Балигант.

Има известна идеализация на неговия образ. Авторът е виждал в

лицето на Карл Велики символ на настъпващото християнство срещу отстъпващото езичество. Макар и стар, той действа като справедлив и предвидлив вожд. Интересно е, че Карл не разчита в боя на бога, а на собствените си сили. Това го прави истински земен и по-близък на читателите днес.

Майсторски авторът е набелязал и другите образи като: Алде, която след като узнава за гибелта на Роланд не иска да го надживее и умира. Когато кралят с бащинска загриженост и предлага в замяна на Роланд своя син Лоевис,

Отвърна Алде: „Казваш нещо странно.
Не дал ми бог, ни никой божи ангел,
подир Роланд аз жива да остана!“
Загуби свят, в нозете му припадна.
Умря. Смили се боже, над душата страдна!

(Ст. 3717–21.)

като отец Турпин, който е архиепископ, но боец на Карл и смел в битките; като Оджер Датчанин; като езичниците Балигант, Брамимунде, Марсили и неговите перове – индивидуализирани с малко думи, достойни рицари, за които в много случаи авторът казва, че е жалко, дето не са християни. Това, че са езичници, е достатъчно понякога авторът да ги обрисова с насмешливи отрицателни черти. Така братът на цар Марсили – херцогът Фалсарон, е наречен от автора лъжец:

Лъжец от вероломно потекло.
Измериш ли широкото чело –
между очите педя би било.

(Ст. 1216–18.)

А черният, любим на Марсили, Абисме е обрисван с най-отрицателни черти:

С пороци пълен, с вероломства скрити.
В сина не вярва на света Мария.
А в боя чер като катран се вие
и предпочита подлост и убийства
пред златото на цялата Галиция.

(Ст. 1472–77.)

Майсторството на неизвестния автор се крие и в описанията на природните картини, които са съдържани, кратки и много често за усиляване на чувството се повтарят с малки различия:

Високи планини, долини мрачни:
скали страхотни, теснини ужасни.
Французите с голяма мъка крачат.
От десет левги тътен чуваш ясно.

(Ст. 814–817.)

или:

Високи върхове – в мъгли забити.
Дълбоки долини – пенливи са реките.
Отпред, отзад без ред тръбят тръбите,
отвърщат те на рога зад горите.

(Ст. 1830–1834.)

Така и Роланд, преди да умре, иска да счупи своя меч, за да не падне в ръцете на врага, но камък не го нащърбя дори:

Пред бляскав камък сиво-чер застава.

(Ст. 2300.)

В скала от кремък граф Роланд удари.

(Ст. 2312.)

Роланд удари в камък червеникав,
такъв огромен къс не би отсекъл никой.
Скрипти метал – ни чулен, ни извит е.
От камъка отскача той, отбит е.

(Ст. 2338–42.)

Мечът е наречен ту „хубав и нещастен“, ту „хубав и ясен“, ту „хубав и свят“ – с изброяване на реликвите, вградени в дръжката му. Така оръжието става „свещено“, както е свят и образът на героя, загинал за християнската вяра срещу езичниците.

Често авторът си служи със симетрия или контраст. Така още в началото двата съвета са симетрични, но и контрастни: единият при

Марсили се събира в мъка и безизходица, другият при Карл – с увереност и вяра в победата. Антитеза е и това, че Ганелун е посочен за пратеник при Марсили, а Роланд – за шеф на ариергарда. От първото се ражда предателството, а от второто – драматична ситуация и мъка. С високи човешки чувства е изпълнено противоречието между Оливер и Роланд. По симетричен начин са изброени полковете на езичниците и тези на Карл, преди срещата му с Балигант. Двубоят между Карл и Балигант се повтаря в двубоя – „божи съд“ между Пинабел и Тиери.

Някои смятат за слабост натуралистичното описание на боевете, а подвизите на франките – за наивни. Наистина натурализмът тук е доста груб и понякога наивен. Но през Средните векове натуралистичните преувеличения при боя са били желани от слушателите, пред които е пел жонгльорът. Авторът на поемата се е стремил да се хареса на съвременниците си (като е възпявал мускулната сила на бойците), привърженици на древната максима „здрав дух в здраво тяло“. А през времето на Карл Велики войната е давала естествен кадър за проява на силното тяло, на спортното яхане на коня, на грубата сила, проявявана в размахването на меча. Като е слушал за тези подвизи на героите франки, религиозният човек от Средновековието се е вдъхновявал за борба с езичниците. Особено трябва да се е харесвал двубоят, описан от автора между Балигант и Карл. Този дуел е като всички други, но има и своята оригиналност. Когато се изсипват от конете, чевръстият емир удря с меча си Карл, който са замайва, но не пада. Присъстващият като пратеник на бога свети Гаврил го сепва със своя въпрос:

„Какво направи, кралю всемогъщ?“
Като дочу защитника всегашен,
Карл пред смъртта изправи се безстрашен.
Възвърна разум, сили великански.
Удари той емира с меча франкски.
Разцеди шлема, заблестял от злато,
до бялата брада разполови главата,
та мозъка на две страни запрати
и повали го мъртъв безвъзвратно.

(Ст. 3611–3619.)

Описанието обаче отстъпва пред драматичните ситуации. Поемата е повече лирико-драматична, отколкото описателно-разказвателна. Макар че „Песен за Роланд“ е главно разказ за две битки, във всички описания е навлязъл и диалогът. Героите франки и езичници, колкото се

бият, толкова и говорят, обвиняват се, самохвалстват. Чрез диалога се разгръщат и характерите. И как навреме идват думите на някой боец, за да го разкрият по-пълно като образ!

* * *

Стихотворно поемата „Песен за Роланд“ е разделена на 291 леси (строфи) с неопределена дължина (от 5 до 20–30 стиха). Само две от лесите са по-дълги – LIV с 34 стиха и CCXXVIII с 35 стиха. Всеки стих е от 10 срички при мъжко окончание и 11 срички при женска рима. (Рядко един стих има 12, 13 или 14 срички.) Стиховете са асонансирани, но често има и пълни рими, което говори за високото изискване към стиха, въпреки че песента се е пяла и римата не е имала решаващо значение. Всеки стих е разделен с цезура на две части от 4 и 6(7) срички. Много често е използвана мъжката пълна или асонансова рима, при мъжко окончание. Това е в духа на тенденцията на френския език ударението да пада в края на думите. В българския превод ползваме по-често женските асонансови или пълни рими, като се постаряхме пълната рима да преобладава, за да улесним днешния читател, чието ухо е свикнало с римата. Когато песента се е пяла, по-бавно се е стигало до края на стиха и римата е загубвала своето значение. За да можем да предадем по-точно съдържанието на стиха, понякога се наложи да увеличим сричките на 12–13 в някои стихове на превода. Още повече и в оригинала има известен брой по-дълги редове. Тъй като българското стихосложение е тоническо, а не силабическо както във френската поезия, в нашия превод въведохме чист ямб, който дава друга изразителност на ритъма и затова не се формализирахме за точността на цезурата. Вместо след четвъртата сричка при нас често тя е след 5-ата или 6-ата сричка. Но ямбът допринася за гладкото четене.

* * *

Освен в Оксфордски препис, „Песен за Роланд“ съществува и във Венециански ръкопис, с асонансиран стих от XIV век и на франко-италиански език в размер на 6012 стиха. Един немски свещеник е превел поемата на латински език и после на немски, в XII-и век, с по-църковна и мистична осанка от френския препис. През XIII и XIV век други певци и автори са направили преработки на цялата поема. Роланд се е прочул и в скандинавските страни. В Исландската сага за Карл Велики, разделена на 10 отдела, осмият представлява буквалният превод на „Песен за

Роланд“, много близък до Оксфордския препис. Има преводи и на английски, датски, испански. Голяма е славата на Роланд и в Италия. Още през XII век грубо издяланите каменни фигури на Роланд и Оливер са поставени в преддверието на катедралата във Верона. Успехът на легендата за Роланд обаче изисква нещо повече – претворяването и на италиански. И така през XIV и XV век се появяват на италиански език поеми от френския епос. Луиджи Пулчи в 1485 г. публикува книгата „Морганте Маджоре“, сатириктът Аретин пише „Орландино“, а Ариосто в 1516 г. издава своята „Орландо Фуриозо“.

Многобройни са преписите и редакциите на епоса „Песен за Роланд“ в самата Франция. Стихотворни текстове са ръкописите от Шатору, Париж, Лион, Венеция, Кембридж – всеки с повече от 8000 стиха. Версайският ръкопис от XIII век има 8330 стиха и сега се намира в библиотеката на Шатору.

След XII век, главно по времето на кръстоносните походи, сказанието за Роланд се разпространява из цяла Европа. Славата на Роланд достига и до славянските земи. „Дубровнишката хроника“ от XIV век разказва за победата на Роланд, който разбил сарацините с помощта на Дубровнишката флота...

През Ренесанса славата на Роланд се затъмнява и дори изчезва, но днес тя отново се радва на подем. Преводи, предимно на Оксфордския ръкопис, продължават да се явяват на много езици. На руски са ни известни 6 превода – от 1868, 1917, 1934, 1937, 1943 и 1964 г., някои от които продължават да се преиздават. Особено сполучлив е последният, направен от Ю. В. Корнеев. Авторът е възприел ямба, без задължителна цезура с асонансиран стих, понякога римуван.

На български език има досега четири опита за превод, от които по-добри са тези на Отец Шишков, 1917 г., непълнен, (в проза) и пълният превод в проза направен от проф. Тома Ст. Томов в 1942 г. Последният превод е снабден и с увод, 12 факсимилета, бележки и речник.

При първия пълен стихотворен превод на български език използвахме, както казахме вече, старофренския текст според Оксфордския препис. Имахме на разположение и новофренския превод в проза на Жозеф Бедие от Френската академия, издаден за 94-и път в 1931 г. За отделни, непочетени стихове в оригинала от Оксфорд, липсващи редове и непълноти се консултирахме и с книгата на Леон Готие, издадена в Тур, 1891 г. Особено ни бяха полезни тълкуванията в речника му, който придружава текста.

* * *

Старофренската епическа поема „Песен за Роланд“ е написана много по-късно от „Илиада“ на Омир и „Енеида“ на Вергилий, за които авторът на „Роланд“ споменава бегло във връзка с езичника Балигант (ст. 2621):

А Балигант е стар емир, неверник,
Вергилий, Омир надживял е вече.
Но се забави, че бе тъй далече.

„Песен за Роланд“ не достига може би по мащабност на обобщенията си „Илиада“, но тя има своя изключителна хубост, лирическа и драматическа, за която се говори по-горе. При сравняване на френската поема с поемите на Омир и Вергилий, видният изследовател на френското средновековие – Леон Готие, като признава, че „превъзходството на формата принадлежи на античните модели“, добавя: „Най-големите гении на стария свят не са надминали стария френски поет във всичко онова, което засяга извисяването на мисълта и хубостта на човешката душа.“

И наистина, какви силни качества е притежавал френският поет, за да може да създаде такава стройна композиция! Майсторски е центрирана поемата около предателството на Ганелун и наказанието му, умело е превърнат един сравнително дребен исторически момент – ронцесвалската трагедия на Карловия ариергард, в изходна точка за едно изпълнено с напрежение драматично повествование!

С многобройните си качества безсмъртната старофренска класическа поема „Песен за Роланд“ може с право да се нареди до най-големите творби на световната литература.

КРАЙ

© 1985 Лъчезар Станчев

Сканиране и разпознаване: stomart, 2008
Редакция и FBS-форматиране: Mandor, 2008
Редакция: NomaD, 2009

Издание:

Песен за Роланд. Народна култура, София, 1985

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10213>]